

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 3.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.3.15>

УДК 336.02:339.1

Г. В. Лещук,

д. е. н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування,

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1625-1536>

Н. Б. Івасюк,

к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2461-7219>

ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТОРГІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

P. Leshchuk,

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Professor of the Department of Accounting and Taxation,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine

N. Ivasiuk,

PhD in Economics, Docent,

Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine

THE IMPACT OF TAX POLICY ON THE COMPETITIVENESS OF COMMERCIAL ENTERPRISES

Метою статті є розкрити вплив сучасної податкової політики на конкурентоспроможність торгівельних підприємств та визначити ключові напрямки її вдосконалення в умовах економічних трансформацій. Об'єктом дослідження виступає комплекс фіскальних інструментів, що застосовуються державою у відношенні до торгівельних підприємств.

Доведено, що податкова політика є визначальним чинником у формуванні конкурентних переваг торгівельних підприємств, оскільки безпосередньо впливає на їх фінансову стабільність, можливості інвестування та адаптацію до ринкових умов. Стаття присвячена дослідженню сучасних аспектів податкового регулювання та його наслідків для конкурентоспроможності торгівельного сектора. Особливу увагу приділено структурним складовим податкового навантаження, що формують цінову політику, визначають рівень інновацій та інвестицій у розвиток матеріально-технічної бази.

Розкрито роль фіскальних стимулів у підтримці розвитку галузі та підвищенні ефективності господарської діяльності. Звернуто увагу на специфіку адаптації українських торгівельних підприємств до реалій економічних трансформацій, зумовлених пандемією COVID-19 та воєнним станом, і на підвищення податкових відрахувань попри складні економічні виклики. У ході дослідження визначено ключові особливості впливу податкової політики на конкурентоспроможність: диференціація податкового навантаження, формування цінової гнучкості, стимулювання інноваційних процесів та забезпечення плинності фінансових ресурсів.

На основі проведеного аналізу обґрунтовано практичні рекомендації щодо вдосконалення фіскального середовища, зокрема гармонізації податкової політики з вимогами міжнародних ринків і розширення цільових пільгових програм. В результаті, робиться висновок, що підвищення конкурентоспроможності можливе за умови оптимального співвідношення між фіскальними інтересами держави та економічною зацікавленістю торгівельних підприємств у стабільному зростанні. Отримані результати

можуть бути корисними для науковців, керівників підприємств та фахівців державного сектору, які розробляють і впроваджують податкову політику.

The purpose of the article is to reveal the impact of modern tax policy on the competitiveness of trade enterprises and to identify key areas for its improvement in the context of economic transformations. The object of the study is a set of fiscal instruments used by the state in relation to trade enterprises.

It is proven that tax policy is a determining factor in the formation of competitive advantages of trade enterprises, as it directly affects their financial stability, investment opportunities and adaptation to market conditions. The article is devoted to the study of modern aspects of tax regulation and its consequences for the competitiveness of the trade sector. Particular attention is paid to the structural components of the tax burden that form pricing policy, determine the level of innovation and investment in the development of the material and technical base.

The role of fiscal incentives in supporting the development of the industry and increasing the efficiency of economic activity is revealed. Attention is drawn to the specifics of the adaptation of Ukrainian commercial enterprises to the realities of economic transformations caused by the COVID-19 pandemic and martial law, and to the increase in tax deductions despite complex economic challenges. The study identified key features of the impact of tax policy on competitiveness: differentiation of the tax burden, formation of price flexibility, stimulation of innovative processes and ensuring the fluidity of financial resources.

Based on the analysis, practical recommendations for improving the fiscal environment, in particular, harmonizing tax policy with the requirements of international markets and expanding targeted preferential programs, are substantiated. The authors conclude that increasing competitiveness is possible provided that there is an optimal ratio between the fiscal interests of the state and the economic interest of commercial enterprises in stable growth. The results

obtained may be useful for scientists, business managers and public sector specialists who develop and implement tax policy.

Ключові слова: *податки, податкова політика, конкурентоспроможність, торгівельне підприємство, фінансове середовище, податкові стимули, диференціація податкового навантаження*

Keywords: *taxes, tax policy, competitiveness, commercial enterprise, fiscal environment, tax incentives, tax burden differentiation*

Постановка проблеми. Актуальність теми зумовлена не лише економічними, а й соціальними чинниками. Торгівельна діяльність забезпечує створення робочих місць, формує споживчий ринок та забезпечує регулярне надходження податків у державний бюджет. Від ефективності податкової політики залежить, яким чином розподілятиметься податкове навантаження між великими та невеликими підприємствами. Надмірні податкові ставки для певних секторів можуть призводити до відтоку капіталу, скорочення асортименту товарів чи навіть закриття деяких підприємств. Тому питання впливу податкової політики на конкурентоспроможність торгівельного підприємства має комплексний характер і торкається як фінансово-економічної, так і суспільної сфер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті формування ефективної податкової політики для підтримання конкурентоспроможності торгівельних підприємств дослідники звертають увагу на різноманітні аспекти податкових трансформацій. Зокрема, у працях Ю.О. Швеця та А.О. Завальнюка [1] проаналізовано податкові реформи в країнах ЄС, їх переваги й недоліки, а також висловлено пропозиції щодо адаптації таких підходів до українського середовища. А.І. Крисоватий та В.М. Мельник [2] у своїй монографії підкреслюють, що євроінтеграційні процеси вимагають не лише гармонізації ставок податків, а й узгодження критеріїв податкової звітності та адміністрування. І. Г. Брітченко та І. С. Ладунка [3] наголошують на

актуальності підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств через оптимізацію виробничих витрат, у тому числі тих, що формуються під впливом податкового навантаження. В.О. Ключковська [4] зазначає, що сучасні особливості оподаткування в Україні потребують глибшого аналізу механізмів справляння прямих і непрямих податків, оскільки від цього залежить збалансованість бюджетних надходжень і розвиток торговельних підприємств. Дослідження О.В. Ревенка [5] звертає увагу на вплив податкових факторів на результати діяльності підприємства, підкреслюючи важливість моніторингу податкових змін і коригування стратегії. Значну увагу питанню конкурентоспроможності підприємства приділено у монографії за редакцією О. Г. Янкового [6], де розглянуто широкий спектр підходів до оцінки конкурентних позицій, включно із фінансовими показниками. Окремі аспекти економічної політики, її інструментів та обмежень аналізують О. Б. Заклекта і О. І. Шиманська [7], звертаючи увагу на значення податкової складової для макроекономічної стабільності. К.О. Кузнецова [8] зазначає, що конкурентоспроможність підприємства базується на ефективному використанні ресурсного потенціалу, який, своєю чергою, залежить від обсягу обігових коштів і можливостей їх швидкого поповнення, що забезпечують прозорі й прогнозовані податкові умови.

Теоретичне підґрунтя фінансової політики розглянуто у роботі Г. Г. Оніщенка [9], де окреслено базові принципи формування податкової системи і наголошено на потребі балансування між фінансовою достатністю та стимулюванням розвитку реального сектора. Зважаючи на різноплановість наукових підходів, можна зробити висновок, що ефективна податкова політика є багатограним інструментом, здатним як підвищувати, так і знижувати конкурентні позиції торговельних підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкрити вплив сучасної податкової політики на конкурентоспроможність торговельних підприємств та визначити ключові напрямки її вдосконалення в

умовах економічних трансформацій. Об'єктом дослідження виступає комплекс фіскальних інструментів, що застосовуються державою у відношенні до торгівельних підприємств. Завданнями статті є: проаналізувати особливості впливу податкової політики на рівень конкурентоспроможності; виявити найбільш дієві податкові інструменти для стимулювання розвитку торгівельних підприємств; обґрунтувати практичні рекомендації щодо вдосконалення фіскального середовища в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Податкова політика відіграє одну з ключових ролей у формуванні конкурентоспроможності торгівельних підприємств, оскільки визначає умови, за яких ці підприємства функціонують на ринку. Вона впливає на рівень фінансових зобов'язань, які зобов'язані виконувати суб'єкти господарювання, і тим самим здатна стимулювати або, навпаки, пригнічувати їхню активність [10-11]. Правильно сформована податкова політика сприяє залученню інвестицій у торгівельний сектор і створює сприятливі умови для розвитку підприємств, що в кінцевому підсумку посилює їхню конкурентоспроможність. Водночас недосконала чи нестабільна система оподаткування може поставити торгівельне підприємство у невигідне становище, знижуючи його рентабельність та обмежуючи потенціал зростання.

На глобальному рівні, де триває жорстка боротьба за ринки збуту, податкова політика часто використовується як інструмент економічної дипломатії. Привабливі податкові режими здатні притягувати міжнародні інвестиції, тоді як надмірні податки можуть відлякувати зарубіжних партнерів. Для України це має особливу вагу, оскільки торгівельні підприємства прагнуть вийти на міжнародні ринки, посилюючи власну конкурентоспроможність. Якщо податкова політика не гармонізована з міжнародними стандартами, це може створювати бар'єри для доступу до глобального товарообігу. Отже, вибіркове та непослідовне податкове регулювання може ставити під загрозу як внутрішні, так і міжнародні

конкурентні позиції. Також важливо розуміти, що конкурентоспроможність не обмежується лише ціною товарів чи послуг. Сучасний споживач звертає увагу на якість, логістику, клієнтський сервіс, маркетингові активності та інші чинники, які формують конкурентну перевагу. Проте усі ці елементи безпосередньо залежать від фінансових ресурсів підприємства, а формування і використання цих ресурсів багато в чому зумовлені податковим навантаженням. Тому оптимізація оподаткування та розумні податкові стимули допомагають спрямувати додаткові кошти на розвиток, дослідження ринку, покращення товарного асортименту тощо (табл.1).

Таблиця 1. Ключові особливості впливу податкової політики на зміну рівня конкурентоспроможності торгівельного підприємства

Особливості	Суть та зміст
Диференціація податкового навантаження	Податкова політика може по-різному впливати на підприємства різного масштабу чи спеціалізації. Якщо для певної категорії запроваджуються пільгові режими або знижені ставки, це створює додаткові можливості для розвитку таких суб'єктів та підвищує їх конкурентні переваги. Натомість ті, хто не потрапляє під пільгові умови, можуть опинитися в складнішій ситуації
Формування цінової гнучкості	Рівень податків прямо впливає на собівартість товарів і, відповідно, на ціну кінцевої продукції. Якщо податкова політика сприяє зниженню витрат на виробництво та реалізацію, підприємство отримує більше простору для варіювання цін. Завдяки цьому можна гнучкіше конкурувати на ринку, пропонуючи споживачам привабливіші умови, не жертвуючи рентабельністю
Стимулювання інновацій та інвестицій	Податкові пільги або прискорена амортизація для вкладень у нові технології дозволяють підприємству швидше оновлювати асортимент, покращувати якість товарів і послуг та тим самим конкурувати ефективніше. Такі стимули позитивно позначаються не лише на торгівельному секторі, а й на суміжних галузях, сприяючи появі нових форм партнерства та розширенню пропозиції на ринку
Плинність фінансових ресурсів	Податкове середовище впливає на ліквідність та платоспроможність підприємства, оскільки визначає обсяг коштів, що залишаються у його розпорядженні. Якщо податкові правила сприяють швидкому поверненню ПДВ або надають можливості для відстрочки сплати деяких зобов'язань, це дає змогу акумулювати оборотні кошти на нагальні потреби, розширювати товарний асортимент чи навіть інвестувати в модернізацію

Джерело: Сформовано авторами

Податкова політика є одним із факторів, який формує доступність кредитних ресурсів для торгівельних підприємств. Надмірне фіскальне

тискання може знизити їх кредитоспроможність і призвести до зростання собівартості товарів. У той же час наявність податкових пільг або механізмів прискореної амортизації може стимулювати оновлення матеріально-технічної бази (табл.2).

Таблиця 2. Основні інструменти податкової політики, що найбільш чутливо впливають на конкурентоспроможність торгівельних підприємств

Інструменти	Характеристика
Податкові ставки та пільги	Розмір ставок прямих і непрямих податків, а також механізми застосування податкових пільг істотно формують конкурентну позицію. Високі податкові ставки можуть підвищувати собівартість продукції, тоді як пільгові умови забезпечують конкурентну перевагу
Адміністрування податків	Процедури декларування, звітності та сплати податків мають суттєвий вплив на час і ресурси, які підприємство витрачає на виконання фіскальних зобов'язань. Прозорі та спрощені механізми зменшують адміністративне навантаження, а також мінімізують ризики штрафних санкцій.
Податкові канікули або відстрочення платежів	У періоди економічних спадів чи кризових ситуацій надання тимчасових податкових канікул або відстрочень зі сплати податків може рятувати підприємство від банкрутства та стимулювати відновлення діяльності. Проте такий інструмент потребує ретельного обґрунтування, щоб уникнути зловживань і не підірвати бюджет

Джерело: Сформовано авторами

За останні п'ять років в Україні спостерігалось поступове збільшення обсягів сплати податків торгівельними підприємствами. Зростання відбувалося як за рахунок поліпшення механізмів адміністрування, так і завдяки розширенню діяльності тих суб'єктів, які адаптувалися до нових реалій ринку. Водночас не можна ігнорувати дві важливі події: пандемію COVID-19 та воєнний стан у деяких регіонах упродовж останніх років. Пандемія зумовила тимчасове падіння обсягів реалізації товарів у низці секторів, що призвело до скорочення податкових надходжень у короткостроковій перспективі. Проте з настанням воєнного періоду відбулося переналаштування ланцюгів постачання, а роздрібні та інші формати торгівлі зазнали суттєвих змін. Попри складні умови, здебільшого торгівельна галузь продовжує сплачувати суттєві обсяги податків, що

свідчить про високу стійкість підприємств і важливість податкової політики як фактора підтримання їх конкурентних позицій (рис.1).

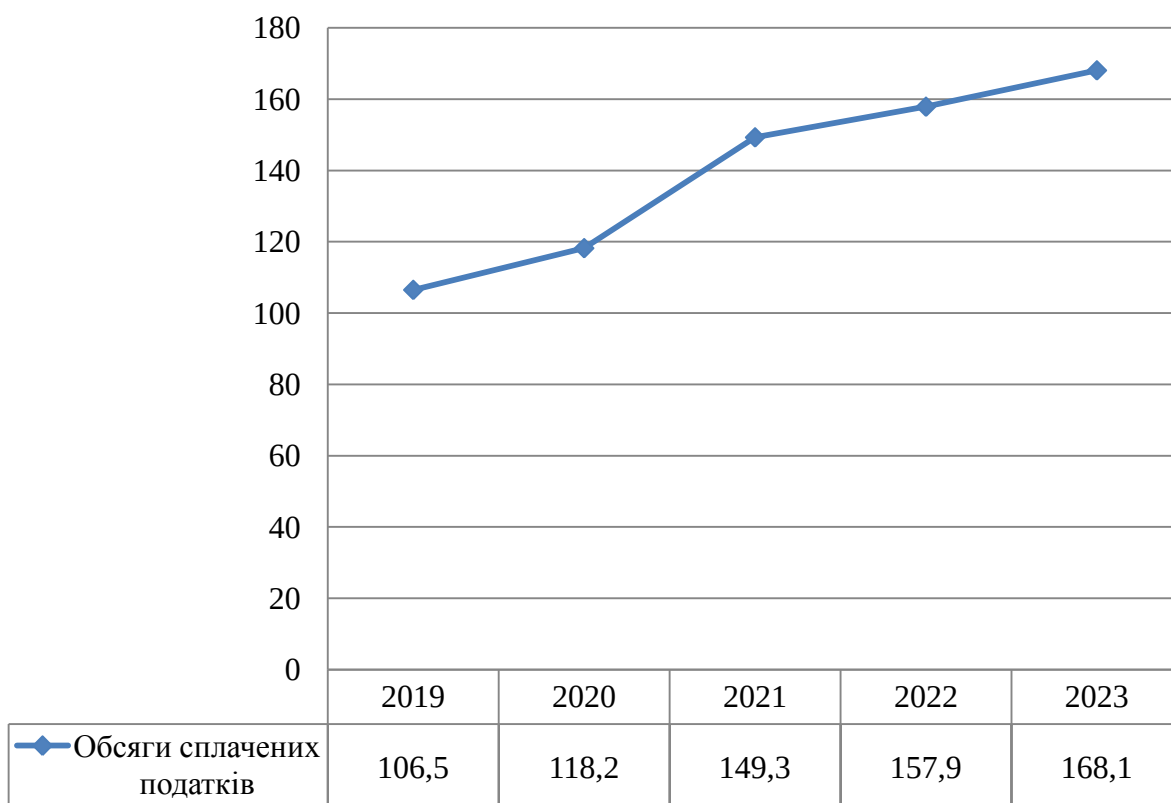

Рис.1. Динаміка обсягів сплати податків торговельними підприємствами України на 2019-2023 рр., млрд. грн.

Джерело: Сформовано авторами за даними джерел: [12]

Конкурентоспроможність торговельного підприємства визначається здатністю оперативно реагувати на зміни у податковому середовищі та ефективно використовувати можливості, які надають фіскальні пільги чи податкові канікули [13-15]. В умовах стрімких перетворень економіки особливо зростає потреба у науково обґрунтованих рекомендаціях стосовно того, як саме податкова політика має бути скоригована, аби стимулювати розвиток торговельної галузі. Недостатність таких рекомендацій може призвести до дисбалансів, коли податкова політика замість підтримки розвитку створює бар'єри для підприємств (рис.2).

Рис.2. Напрямки удосконалення податкової політики в контексті підвищення конкурентоспроможності торговельних підприємств

Джерело: Сформовано авторами

Поглиблене розуміння впливу податкової політики на конкурентоспроможність дає змогу сформувати ефективні управлінські рішення. Керівники торговельних підприємств, які володіють інформацією

про те, як зміна податкових ставок чи порядку адміністрування податків вплине на їхні фінансові результати, здатні краще адаптувати бізнес-процеси. Вони можуть переорієнтовувати товарні потоки, коригувати ціни чи формувати нові маркетингові стратегії. У підсумку це не лише підвищує їхні шанси на виживання, а й сприяє зміцненню позицій на ринку.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Підсумовуючи слід зазначити, що дана тема є надзвичайно важливою та актуальною, оскільки охоплює комплекс економічних, управлінських та соціальних аспектів. Вона дає змогу виявити приховані важелі впливу держави на розвиток ринку та визначити, які механізми стимулювання найбільш дієві для зміцнення конкурентоспроможності підприємств. Саме завдяки системному підходу до розуміння цих процесів можливо не лише забезпечувати стабільне зростання торгівельної галузі, а й ефективно протистояти економічним викликам, з якими стикалася і стикається країна. Отримані результати можуть бути корисними для науковців, керівників підприємств та фахівців державного сектору, які розробляють і впроваджують податкову політику.

Література

1. Швець Ю.О., Завальнюк А.О. Податкові реформи в країнах ЄС: переваги, недоліки їх впровадження в податкову систему України. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2016. №2 (21). С. 126–134.
2. Крисоватий А.І., Мельник В.М. Податкові трансформації в ЄС та податкова політика України в контексті євроінтеграції : монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 236 с.
3. Брітченко І. Г., Ладунка І. С. Актуальні проблеми підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств. *Науковий вісник Ужгородського ун-ту. Серія Економіки*. 2015. Вип. 1 (1). С. 116–118.
4. Ключковська В.О. Сучасні особливості оподаткування в Україні. *Економіка і організація управління*. № 2 (42), 2021. С. 86–93.

5. Ревенко О.В. Вплив податкових факторів на результати діяльності підприємства. *Електронне наукове видання «Ефективна економіка»*. 2021. № 8. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.8.78

6. Конкурентоспроможність підприємства : оцінка рівня і напрями підвищення : монографія / за ред. О. Г. Янкового. Одеса : Атлант, 2013. 470 с.

7. Заклекта О., Шиманська О. Цілі, інструменти та обмеження економічної політики: теоретичні засади та сучасні реалії. *Вісник THEU*. 2015. № 1. С. 24–32.

8. Кузнецова К. О. Конкурентоспроможність підприємства на основі ресурсного потенціалу. *Економічний вісник Нац. тех. ун-ту України «Київський політехнічний інститут»*. 2013. № 10. С. 219–223.

9. Оніщенко Г. Теоретичні засади фіскальної політики. *Міжнародний науковопрактичний журнал «Фінансовий простір»*. Вип. 2. 2021. С. 70–80.

10. Огірко О., Крет І. Фіскальна політика держави: сутність та аналіз особливостей складових з їх компонентами. *Траєкторія науки*, 2018. Вип. 4(8). С. 2001–2008.

11. Прушківська Е.В. Еволюція поглядів на суть та зміст структурних змін. *The Economic Messenger of the NMU*. 2015. № 4. С. 6–12.

12. Державна служба статистики України. 2025. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

13. Штангрет А., Силкін О. Безпекові аспекти управління персоналом в умовах гіпердинамічного зовнішнього середовища. № 9(37), 2024. *Наукові інновації та передові технології*. С. 227-237.

14. Штангрет А., Силкін О., Шляхетко В. Трудова міграція як зовнішня загроза для кадрової безпеки підприємства. № 10(38), 2024. *Наукові інновації та передові технології*. С. 190-201.

15. Смолін І. В. Стратегічна конкурентоспроможність підприємства : змістовні імперативи та критерії оцінювання. *Стратегія економічного розвитку України*. 2015. № 36. С. 126–137.

References

1. Shvets, Yu.O. and Zavalniuk, A.O. (2016), "Tax reforms in the EU countries: advantages and disadvantages of their implementation in the tax system of Ukraine", *Yevropeys'kyi vektor ekonomichnogo rozvytku*, vol. 2(21), pp. 126-134.
2. Krysovatiy, A.I. and Melnyk, V.M. (2014), *Podatkovi transformatsii v YeS ta podatkova polityka Ukrainy v konteksti ievrointehratsii* [Tax transformations in the EU and tax policy of Ukraine in the context of European integration], TNEU, Ternopil, Ukraine.
3. Britchenko, I.G. and Ladunka, I.S. (2015), "Current problems of increasing the competitiveness of domestic enterprises' products", *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu, Seriya Ekonomika*, vol. 1 (1), pp. 116-118.
4. Klochkovska, V.O. (2021), "Modern features of taxation in Ukraine", *Ekonomika i orhanizatsiya upravlinnya*, vol. 2(42), pp. 86-93.
5. Revenko, O.V. (2021), "The impact of tax factors on the performance of enterprises", *Elektronne naukovye vydannya "Efektyvna ekonomika"*, vol. 8. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.8.78
6. Yanovskyi, O.G. (2013), *Konkurentospromozhnist pidpriemstva: otsinka rivnia i napriamy pidvyshchennia* [Competitiveness of the enterprise: level assessment and improvement directions], Atlant, Odessa, Ukraine.
7. Zaklekta, O. and Shymanska, O. (2015), "Goals, tools, and constraints of economic policy: theoretical foundations and contemporary realities", *Visnyk TNEU*, vol. 1, pp. 24-32.
8. Kuznetsova, K.O. (2013), "Enterprise competitiveness based on resource potential", *Ekonomichnyy visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyyivs'kyi politekhnichnyy instytut»*, vol. 10, pp. 219-223.
9. Onishchenko, G. (2021), "Theoretical foundations of fiscal policy", *Mizhnarodnyy naukovo-praktychnyy zhurnal "Finansovyy prostir"*, vol. 2, pp. 70-80.
10. Ohirko, O. and Kret, I. (2018), "Fiscal policy of the state: essence and

analysis of the characteristics of its components", *Trajectory of Science*, vol. 4(8), pp. 2001-2008.

11. Prushkivska, E.V. (2015), "Evolution of views on the essence and content of structural changes", *The Economic Messenger of the NMU*, vol. 4. pp. 6–12.

12. State Statistics Service of Ukraine (2025), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 05 March 2025).

13. Shtangret, A. and Silkyn, O. (2024), "Security aspects of personnel management in a hyperdynamic external environment", *Nauchnyye innovatsii i peredovyye tekhnologii*, vol. 9(37), pp. 227-237.

14. Shtangret, A., Silkyn, O. and Shliakhetko, V. (2024), "Labor migration as an external threat to the personnel security of the enterprise", *Naukovi innovatsiyi ta peredovi tekhnolohiyi*, vol. 10(38), pp. 190-201.

15. Smolin, I.V. (2015), "Strategic competitiveness of the enterprise: substantive imperatives and evaluation criteria", *Naukovi innovatsiyi ta peredovi tekhnolohiyi*, vol. 36, pp. 126–137.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2025 р.